ԿՈՎԿԱՍ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Երկրորդ տարի · 29 Մարտի · 1847 · Համար 13.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՔ·

Տփխիս Ցայսօրիկ ատորեւ եկն աւագանոյ սանհա-կալքն պայծառափայլ Խաչէ—Բարխուդ փա-ռօքն, զոր ատուեալ է Բարձրագոյն Պետական՝ յանձնէ Աւետ Տէրգևորգեան Նազար զաւակէր Ներքին Անձանց Սուլթանին, ընդերւորդեալ պաշտօնէութեան · Դոյնպէս և զենն նշանս հաւատարիմ Ներքին ... վասն անցից սաստկանալոյ Տփխիս եղելոց ·

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ·

Բաց կարգի կանոնաց եղելոց վասն Գըլ-խոյն Սոցիալական (Մեծութեան) Կենդրոնէ Բանին Կովկասեան որոց գլուխն յայտ առնէ, թէ յետ առնելոյ զհարցափորձ ուսմանց քննութիւնս, որք յայտնեալ եղեն զեղեցկաց վարժից մասնել Երևանին յայտ առն, որպէս ընկալան անդամոց, և 'ի Գլխաւոր Հաշուեկատարութեան հաստատեալ արդիւնք 50 պահոց կարգաւ, բաց թուանշանաց զաշխատասիրութեան մեծ մեծ 'ի նոցանէ զուգորդ 1) Յովսէփ Ծծմանդարեանց, 2.) Մկրտիչ Գէորգի Երզնկեան, 3.) Աստուածատուր Մկրտչեանց. 6.) Աշխարհ Կոստանդեան · 7.) Յարութիւն Արշակեանց · 7.) Եղիազար Աբգարեանց · 9.) Եղիազար Մելքոնեան · 10.) Մկրտիչ Պետրոսեանց · 11.) Եղիսաբեթ Բաղդասարեանց · 12.) Եղիազար Պօղոսեանց · 13.) Գրիգոր Եղիազարեանց · 14.) Նիկողայոս Օհանջանեանց · 15.) Աւագ Պետրոսեան · 16.) Յակոբ Ներսէսեան · 17.) Պետրոս Աբրահամեան · 18.) Նիկողայոս Սարգսեանց · 19.) Խաչատուր Շահին · 20.) Մկրտիչ Աղէքսանդրեանց · 21.) Զաքարիա Խաչատրեանց · 22.) Նիկողայոս Պօղոսեան · 23.) Գէորգ Բաբաջանեան · 24.) Գրիգոր Մատթէոսեանց · 25.) Պետրոս Մելքումեան · 26.) Աւետիք Բեհբուդեան · 27.) Գաբրիէլ Տէր-Յակոբեան · 28.) Աստուածատուր Բէգլար · 29.) Գրիգորիս Մնացական · 30.) Նիկողայոս Աւետիքեան · 31.) Նիկողայոս Աւագեան · 32.) Իսահակ Բէգլար · 33.) Գէորգ Կարապետեանց · 34.) Աւետիս Բաղդասարեանց · 35.) Զաքարիա Միքայէլեանց · 36.) Եղիազար Երզնկեանց · 37.) Ալեքսանդր Տէրտէրեան · 38.) Սարգիս Մկրտչեանց · 39.) Աւետիք Խուբարեան · 40.) Մկրտիչ Պետրոսեան · 41.) Եղիսաբեթ Եղիազարեանց · 42.) Բարսեղ Կոբիեան · 43.) Մկրտիչ Բարխուդարեան · 44.) Իսահակ Ճարտարեան—Պօղոսեանց · 45.) Գէորգ Գրիգորեանց · 46.) Յովսէփ Աւետեան · 47.) Իսահակ Մելքիսեդեկեան · 48.) Աւետիք Կոբիեան · 49) Նիկողայոս Ղահրամանեան · 50.) Յովսէփ Աղաբաբեանց ·

Ահա հասար բանիս գրել, թէ զճարտարապետք ինչ եղանակաւ ձեռնարկեն 'ի Տփխիս և 'ի շրջակայս նորա։ Արդ զի ծանօթ՝ թէ հայ-կազեան է ձեռն, Այլ հանդերձ պատկեր լինելոյ արժանաւորութեան, թէ յայսմ ամի տպագրեն բարե-խօսք սակաւ յիշեցուցանել գործոց ... Դիւանատան յանձնարարութեան հրամանով զանազանել, և 'ի այնպիսի մեծագոյն բարեկարգութեան, որոց 'ի անդ-րանիկ փառաց դարձուցանել և անգինս յայտնապէս ... գրեալ յառաջիկայ թուականի։ Նորոգի վաճառ ճանապարհի 'ի վեր յարգութեան մերձ։ Յետոյ թէ և արդարեւ բանագէտ ընդ այս ամենայն Երևանեան քաղաքի։ Այլ յարգեալ 'ի յա-ւագ Գաւառականաց տանեաց զնոյն յանձնառեալ Թամարայ՝ Մեծութեան ծառայութեան մեծա-մեծին, և փառաց իւրոց մեծամեծ ծառայից ա-ռնելով զերեսս ծառայից, Նշանաւոր, ծերունի, և պաշտօնակից ասա անուամբ, հայրենի և վա-ճառուցն Մէ · Յորժամ տեսի զարտաքին Երևանեան եղ բարեկամութիւն եկին առ մեզ, որոնք տեսին ա-նձամբ նոյն։ Այսպիսեաց զարմանք Հայոց։ Ա-ռանձին նորա ուստի յիշեցան զուարթ բարեաց։ 'Ի 18 Մարտի յանկարծ յանկարծ դատաւորաց Հայ-ոց Հեղինէ, ասանուն լինելոյ որդոյն տեղի էր ընդ-մանութեան, զոր Երեք պատուական առաջնորդն սոկի-ական յայտ արժանաւոր։ Բայց, այս, այսչափ դատ-աստանաւ Հայոց, թէ յայտնեալ կանոնք յաջողելով կամելոյ, թէ յայտնեալ զհամար լինելոյ խորհրդոյն, Թէպէտ թէ ոչ փոխելով 'ի յաւուր Գեղեցկութեան ծառայ, որ փառաւորն կա-տարեալ զարդարել զատ բարեաց վասն ա-ռաւել ծանրացուցանէ։ Երկրպագեն իմն բարեաց զա-ւակ Հայոց յանձնարարութեան, այնպէս եր-կարեալ են 'ի յանկարծահաս դատողն, անսահման զօրագլխութեան առաւել, այլ երկնից հաւա-տալ սիրով ·

Յանցեալ ամսոյ երկու ակնառու եկե-ղեցական անձից, որոց կոչման եղև առաքելութեան համար ատենից։ 'Ի յորդել արարեալ յորմնոյ Կորրէկացւոյն, յանդիման առաջ եկեղեցւոյ Աստուծոյ Հայոց՝ բարեպաշտ՝ որ բերէր ընդ իւրեան ա-ւելոց զօրս գերանաց, ընդհանրապէս 'ի վերայ, մեծ զբօսանօք, և որ զայդ՝ որք կային 'ի մերում նորա՝ ժամս երեք ութ ամսոյն Է Ջրոց և ընդ ամենեցուն մահու, զորս 'ի մեծի երկնաւորաց գե-րեզմանաց, որոց բազում մարդիկ սպասաւորեն 'ի մի ուխտ եկեղեցւոյ զայդմանէ, որք յանդգնեցին ձեռն արկա-նել ունելութեան նորա կոչեալ, Սորա զոյգն վաղ-կեան 'ի վերջինէ ամսոյն Յովանեայ Հեղինեան։ Եւ ուխտ յանկարծակի նորին ամենայն մարմնոյ ա-ռնելոյ վարեալ 'ի յետոյ այլ ամենայնաշուք-եալ. եհաս, եհար զնահատելոց յուսին, և եղև 'ի մեծամեծ Ջրոց։ Զորս գերման անցանելով

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ·

Իրաւունք են չարի և բարւոյ յաղթողին · էւս մանաւանդ 'ի վերջոյ ։

Շարունակութիւն ·

Ահա 'ի պատմութեան այսպիսի միաբանութեան, որոյ այժմ հարկ լինի մեծագոյն 'ի մեր մերոց մի մեր-ձեն առ նախնեաց · որպէս թէ 'ի բարեկամութեան ծառայն հայելի 'ի վերայ և զարմանալի անասնոյն զինու · Տեսա-նեն զնոս արդեօք իւրեա յարմարել, զորս իւրեանցն հա-կել, և հայելի հասանել, մեծերն ընդ աւանդեալ ծա-ռայի · Բայց մանուկ եղեալ, զորս մի՛ կարող հոգւով մա-հու 'ի վերայ դրուել · Աղաւ եղեալ էին, որք Ներսէսեան արարելով ընդ այն · մեծամեծ զարմանալի լինելոյ, մի յառաջ քան զՆերսէսի, և մինն լինել քան զայն, որք կենդանութեան արդեանց յանձին, և մեծ զուարթ 'ի յաւիտենականութեան հաղորդելով անձանց մերձ 'ի մեծամեծս, որ զօրութիւն իւրոյ արժանաւորեն 'ի մեծամեծ զարդա-րութեան · Ընդ ոչ առնելոց զօրութեան Հայոց, որ զարդարեալ ծառայեցաւ · այլ ասէր՝ որ զի՞նչ զգաստութիւն բարեաց արարեալ լինելոյ · Ընդ նորին արժանաւոր եղեալ անդ մեծամեծ փառաւորեալ, և 'ի նոյն յա-ւէտ մեծ Աստուծոյ ընդ զերծ զօրութեան ամենայն-ազգի Կոստանդեան և որ նորա արարեալ · զի որ զօր, 'ի նոյն մեծութեան է յայտնի, թէ զի 'ի մերձաւոր, զատարանն 'ի փառս, և զի յանդարտութեան, արդեօք բարոյ գանձն մեծարել · Նա մեծութեան է յայտնի՝ թէ վասն եր միա-բանութեան 'ի յանդգնութեան, և բարի արդեօք 'ի հոգւոյն, Նոյն մեծութիւն է յայտնի՝ թէ վասն եր բարեաց մանն 'ի մեծա-մեծս, և շնորհ փրկչին յանձնոյն բարեաց · Աղաւ եղև անձնոյ երկրին բարձր մեծագործն հաղորդութեան, և այ-սինքն չորրորդ հայ նորոգութեան · Նա միայն զեան՝ թէ վասն եղև զօրութեանն հանդերձ 'ի գոյն բարեպաշտ · և նման յաղթողն աստուածային զօրութեամբ և զատուցելոյ · Եր-բեմն զինչ, վասն այսր ամենայն հանդերձելով է անդր-նոյ յանուամբ հաստատելոց, բարի մեծայ գերի ·

Այլ մեզ պարտ միայն նորա խորհել և գնալ առնել, թէ եր է կամի առ, հաստատ ընդ արդարու-թեան աստուածութեանց և մեծութեանց մարդկան · և յերկրաւոր երկրաւորութեան է ձեռնարկել զեկեղեցին յաւէտ և զեկեղեցւոյ բարին զի ներելոյ անդ հասարակաց զօրէն 'ի վերայ · եւ մեծագոյն եւ մեծի հոգւոյ յայտնել, և այն ոչ մեծ արդարոյն և ներելոյն մեծ զեկեղեցւոյն · սուրբ զօր մեծագոյն մի մեծի մարդկան հաստատեալ բարի-մեծ մեծն վասն յարգ ·

Բայց մի՛ անոնանք ասեմ , թէ մարդ յայս նոյն ողորմութեան եղև հասեալ , զի առնելոյ զսիրոյ որդւոյ

[illegible]

ԿՈՎԿԱՍ

[illegible]

ԵՒՐՈՊԻԱ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐՔ.

Մեծ Բրիտանիա և Իռլանդիա. Լոնդոն. 5. Մարտի. [illegible] (Բ. Կ. 53 և 54)

ԽՈՐՎԱԹԻԱ. [illegible]

[illegible]

ՊՈՂԱՆԴԻԱ. [illegible]

[illegible]

ԵԳԻՊՏՈՍ. [illegible]

[illegible]

Շարունակելի ի միւս թերթն.

[illegible]

Շարունակելին.

[illegible]

(19) [illegible]

(20) [illegible]

թեան քաղաքացի Հայաստանի այնքան համանայն են, զի անհնարին իսկ է երկբայել ընդ այն։ Ի հինգերորդ դարու առաջին Պարսից Շապուհ Բ. եհան 'ի քաղաքաց Մեծին Հայոց 'ի Պարսս 71,000 գերդաստան հրէից, յորոց 30,000 տունք ընտանեօք Արտաշատայ, և 16,000 տունք, 'ի Նախիջևանէ։

Երբեմն աշխարհաշուք քաղաքն Նախիջևան, թէպէտ 'ի Նախիջևան քաղաքի էին երբեմն 800 եկեղեցիք, այլ յաւուրս այցելութեան նորա 'ի յամի տեառն 1253 միայն աւերակք նորա երևէին։ Մեհնտեղան յայս Շահ Աբբաս 'ի 1605 ամի եհան անտի զմնացեալ բազմութիւն բնակչաց։ Իսկ Շարդէն 'ի 1672 ամի եղեալ անդ վերստին ընակիչս Շահ Աբբաս Հինգերորդի նորաշինեալ, իսկ 40,000 ընակիչս, [illegible] [illegible] կամ կործան Ջուղայ Տեղան 370 զատանեկին Ջուղայ բազմոց 9000 տունք հրէից և 40,000 տունք Հայոց, զոր 'ի սպառ աւերե-ջնջեցին Պարսիկք։ Յաջորդ ժամանակաւ միայն յաւ-թերորդ դարն այս 'ի մեծ մասին հանգեաւ 'ի քաղաքա-ւանեալ։ Ի 639 ամի ամն Արաբացիք յանկարծ քաղաքին Դունայ կոտորեցին 12,000 այր, և ըն-ձ 15,000 մարդիկ վարեցին 'ի գերութիւն։ Ի քա-ղաքին Անի՝ բազ ասանդութեան տարեգրաց 'ի մի-ջամանդերորդ դարու, ունէին 1000 եկեղեցիք, և 100,000 տունք, այս քաղաք 'ի 1319 ամի տեառն կործանեցաւ 'ի սաստ սասանութենէ երկրի, կամ 'ի գետնաշարժէ։

Արտաշատ, ի Աստաղինաու, Մեղրի, որ և Նախիջևան, Գառնիկ, Ջուղա փոխանցեալ տորոց զբնակիչս Հայաստանի։ Արշակունեաց թագաւորութեան (Նախիջևանայ) տարածեցին 'ի Հայաստանէ զ600,000 տունս ընակչաց, յորոց 60,000 վարեցան 'ի գերութիւն (21)

Շահ Իսմայէլ Սեֆի (Հիմնադիր Շահսեւ-ֆեանց) 'ի 1575 ամի այնքան անգութ աւերեաց քաղաքս Հայաստանի, զի միջոցի անդ կարեաց յամս 15 ազատել զբնակիչս նոցա յամ հարկաց։ Արդար քանդեաց կործանեաց զամենայն շինուածս, զի 'ի զալ Օսմանցւոց մի գտցեն ձեռնտու կեալ պա-տսպարելոյ, և վարեաց 'ի գերութիւն զբնան և երեք հազար գերդաստանս, որք կեան շահ մեռան 'ի դաժանութենէ անգթաւէ յարաժամակայ ոչ զի Պարսկաց և Աստրպատականի, ուր բնակեցոյց զնո գերեվարեալսն նորա։ Յաջորդ այսպիսի հարստութիւնք, որք հետ զհետ զայլն հասանէին 'ի մերոյ Հայոց, բաղունք 'ի Հայոց բնիկ բնակութեան զաւակաց Հայաստանի երկրին և տարապէս եղեալ զաւակաց ընդ անդ նախ երեւեալ արկեալ։ Արդ երկրորդ բաղ այն միայն մնաց բնակութիւն Հայոց 'ի երկրին Գեղ-ջուկ (Սևանայ, կամ Գեղարքունեաց) Պապաղամն (Աղուկեաց և Սիւնեաց) և Նախիջևանայ (Գողթնեաց, որ է 'ի մեր Արցախեաց)։ Երագոյն յայտ վիճակ ասպարան 'ի ընակաց յաւե-տանեկերորդ դարու, յարժ Հայք յաջս արա-ման եղեալ յերեւեալ առաջոյ հարկապահանջու-թեան և րանսութեան Լենկ Թեմուր և նորին տան-կութեան զորս եկեալ ամբարանալ Ատրպատականի, նոցին լերին զաւակ և զմահագործս խորհուրդ և զաղթեցան այլուր։

Այժմ ընդ տէրութեամբ Ռուսաց, յերկիրն որ յայտնի կոչի այս, (որ 'ի հնումն կոչէր Ա.Ե-

(21) Հեղինակս յառաջել ի յայս առչալան Լանկթամուրայ, վերաբերի բերէ զհետեւ պատ-մագիրն, որ գրեալ է զպատմութիւն Հայոց։ (երես 348, տպագրեալ 1844 ամի)։ բայց Ադելի փարզապետն էր քաղաքն զապաշ յասած յան զԼանկթամուրայ և ինչ ոչ գրէ վասն նորա Վա-չէ թէ կամէր զալ որ 'ի մերոց վարդապետաց կալեալ վերայ, որք գրեալ էին զայրս աշխարհին Հայոց 'ի յանուն Լանկթամուրայ, յորոց բազումս յիշատակին 'ի պատմագրութեան Հայոց Միքայէլի Չամչեանց։

ըին Հայոց) զատանին Հայք թուով 274.000 ոգիք արք և կանայք։ որոց կէս երկրորդ մասն զբաղման ա-մենայն մոտագոյն եկին յերկրին Օսմանցւոց և Պար-սկաց, իսկ 'ի բնիկ Հայաստանի, զի 'ի սահմանցն Երևանայ և Նախիջևանայ, նախ զամ զճառտիկ զորոց Ռուսաց յայս մեծամարգ, զատանին միայն 25,151 նոյնազգային Հայոց (22)։

Եւ երբեմն, զի 'ի լեռնն ճեր շուրջ զիս-փախու Սևանայ (Գեղարքունեաց) զատանէին զեղջուկս խէր իմաստեւն և ալէ, յորոց 'ի 1830 ամի զնակա-ցան նշխարն և երեք, իսկ մնացեալքն կան տակա-ւին անդէն, և համբաւ թէ երեքս լցեն զինակա-թեանն, բանզի անկար 'ի նոցանէ զատանէն յայտ-ակամ աւանդանանս, զի զարեմաէն ներքանէեալ ան-զէն' մէ զայ հասանէ 'ի հանձն։

Արտաքին հասարակութեան բազմամարդու-թեան և աշխատասիրութեան բնակչաց եկեղեն 'ի մեջ նոյնց բաղնաց, և 'ի բազմապատիկ հետս աշ-խատանեաց զի բարձրութեան 4250 փայկեան կանգնոց 'ի մերձակայս աւերակաց խոնջեկեան ամրոցին, ուր այժմ մնացեալ էին երբեմն ջ հա-րուստ զատ 'ի վայրն Արգամա լերին (23),

Այսպէս մատրտաց յերկրն այժմեան, զոյց թէ եղև պատմութե նանագրութեան մատուցա-հասեալ։ բանզի բաժ ամենայն ունեցուածոց հավեց մաս մեղ, եկն 'ի կարեւոր Լեռնակայ, 'ի տարին յետուցեալ 120 հազար բնակիչք, մեծ ջարդ որ հանէ այժմ ամէն, հարկ թէ բաժանեալ հանդերձ 'ի սեղաս արժեսսն ապարատութե բնակչաց (24)

Յաջորդութեան ջրնուղ և ջրշեղ վայրեմն նա-բաւց։ որք այժմ կան յաւել դարձեալ, ոչ նե-րեն յերկրաւ լինել յայտնի մարտանափանձկան-զաւղոսութե Հայաստանի, բանզի 'ի փորձ իսկ բանեցաւ են զի անդ յանկարծ պարիք զաւհակ-ակամ ձանձարահ և տառապանութիւն ջրոյ։ ար-տաքսել է յանկանէութիւն բնակչաց, և զի 'ի հե-նումն բնակիչք աւելի էին կախտապետաց 'ի զեան այնորիկ, քան այժմ։ Խորանք ձեն նոյն այնորիկ երեւ, յորս մարդիկ կարէիցեն մասնավորութեանց զաւզնանել զերկնաւ ծախուածիւն, որպէս մաղարջանք և այլ կենդանի համարագիտութեանս։ այլ յայտնամ ձեռնտուանի լինին այնքան զնալ։ յո-ժամ անդամ կարէք բնակութեան մնալ, և թէ հինգն բարեկամ վարեցին, ոչ որ փարէ զնալու։

Շարունակութիւն 'ի յառ Թերթն։

(22) Միջոց երկուց գետոց, որք են Երասխ և Կուր, կոչէր 'ի հնումն Աղուան Հայք։ և 'ի սոսա էին աշխարհք հինգ։ Աղուանք, Շաքէ, Ու-տիք, Կողթաց և Տոյք։ սմանք բաժին Հայոց։ Բազում անգամ և երկիրն, որ 'ի մէջ Կուր զետ-ոյ և Կովկասու լերանց, զոր ընդ նոյն անուն Աղուանք, որպէս մասն Հայաստանի, մեծամասնութիւն կոչէր Աղուան Հայք։ Այժմ ընդ իշխանութե Ռուսաց են բաց 'ի մերձակայ հինգ աշխարհաց նոցա կ. Ղարաբաղն, և է։ Երևանը և է։ Աղեր. և Թէ Հիւն Կովկաս։ Եւ երբեմն զի այս ա-մենայն աշխարհք, ընդ որս և Ախալքալաք և Լո-ռէք և Հայք, և այլ Լեռնակողմ բնակիչ նո-ցին քաղաքն Գանձակ և Կուբայէ էին ընդ իշխա-նութեամբ Հայոց ընդ մանմանաւ մեծամանաս։

(23) Արագած, (Ալագեազ) է լեռն այն, զոր անուանեն Արևմտեան գագաթ Հայոց, և նշանակէ Արեգածագած։ Ի անդի ազնուական Աշնատկաց։ (Խոր., Գիրք. Ա. գլուխ ժա.) Յայսմ նորանկատագանի բնակեալ Արամենակ՝ զինեալ եղեալ էր 'ի Հայկայ կոչման զաշխին, և զատ լերինն 'ի նոյն կոչմանէ, և զեռանի անուանէ յանդարդն յերկ անուն Արա-գած, և զխաղաւաձատ, սան Արագածու։

(24) Աշտ. անտառաց պաշտոն մեջ և Խորենացին (Գիրք, Ա. գլուխ ժը.) թէ, Արամենակայ էր տնկեալ զայն 'ի Սմաայ, և վասն այսորիկ կոչէին Սօսիք Արմենակայ, որք և եղին ակզբ հնոյից։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ։

Յաւուրքն այս մարիս ամսոյ, բացեալ լինին Ջերմուկք (տաք ջուր) Ախալցխայի։

Ցանկացողք կարող են յայսմ ջերմկի կարե-ւանալ 'ի քաղաքն Ախալցխայ 'ի Կ[illegible] Լինելով Բուսաբանելի զաւձակութեամբ ա[illegible] կարենալ անդանոր զխռակարան առ ջերմուկն։

Բնակարանք այստեղ շինեցան յաշխան և ձմերան որք և ճանապարհաւ են հաշխատ կ[illegible] և կարաւոր։

Ջեռութն և զուտանն մաքրութեան և 'զեղ[illegible] բնակչաց մերձաւորս զեղդապէս և 'ի սմանն զ[illegible] մանաց փայթիակաւ գերդաստանաց առ այս[illegible] ջերմուկն բնակելոց, որք յայսմ ամի փերեն զ[illegible] տարայ այդանիւ ցանկալ, վասն փախանելոյ զ[illegible] լնանելոցն Ալեբայ—Խաւձանս ջերմուկնս։

—❦—

Այս երկիր ընդունի յարաշատերութ[illegible] 'ի չափով ասուր, առէջաւն փէն ապարաքարութեան [illegible] ելին նանէկե որժունէ, ամաժափէն յայր զանգատ և [illegible] ասացածիք 'ի առաւ ելին ձարէի չասնոն լինէլ։ Յանկարաւոր ասաւելո զայս Լարաէրի, լինելէ հասողութեան էջն, կարեն տասպտերէ։

Ի Տփխիս, 'ի փոխտայր խանութն և 'ի Արդիթուտելոց [illegible]

'ի Ս. Պետերբուրգ, առ այնուայան Արտեմ Պա[illegible] [illegible]

'ի Մոսկուա առ տէր Միքայէլ Յովհաննէս Լ[illegible]

'ի Աստրախան, առ Հովհաննէս աղայ Ա[illegible] 'ի փոխանական ճաղաւն։

'ի Կիզլար առ Միքէլ աղայ Հարապետեան։

'ի Շամախի, առ քարեծանաւոր Գ. Միքայէլ Չ[illegible]

Ալեքսանդրապոլ, առ պարոնէլ Գ. Իւան Իվանէ Ա[illegible]

'ի Թիֆլիս, առ Աստուան բան Միքէլ Մելքոնեան

'ի Գորի, առ տեղեկայն Գէորգ Մելքոնեան [illegible]

Ախալցխա, առ պարոնէլ Գ. Յովէֆ Յովհաննէս Զախարեանց։

'ի Նոր Նախիջևան, առ պարոնէլ Պետրոս Գ[illegible] Գէորգեան Օհաննէսեանց։

Ալեքսանդրապոլ, առ պարոնէլ Գ. Բարսեղ Ա[illegible]

Ախալքալաք, առ քարեծանաւոր Գ. Արսէն Սուքիասեան Գ[illegible]

Ախալցխայ, առ Յովհաննէս Ոսկանեան Օ[illegible]

'ի Նուխի, առ քարեծանաւոր Եղիազար Գասպար Յ[illegible]

'ի Շուշի, առ վաճառական պարոնէլ Գ[illegible] Գրիգորի տէր Արութեան։

'ի Ղզլար, առ [illegible] Աբրահամ Խանգալեան

'ի Ախլցխա, առ պարոնէլ Գ. Արշակ Յ[illegible]

'ի Երեւան, առ քարեծանաւոր Արամ Յովհաննէս[illegible]

'ի Ախալքալաք, առ տէր Սարգիս Ավետեան Տ[illegible]

'ի Պետերբուրգ, առ տէր Տիրան Դ[illegible] Տէրտէրեանց։

'ի Նոր Նախիջևան, առ պարոնէլ Անդրէաս Օ[illegible]

Ի ՏՓԽԻՍ ։

Ի Տպարանի Հովհաննէս Պետրոսի Հայոց [illegible] յերկր յաշխատաւոր Գէորգեայ Արդարեան ։